

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta sociálních studií

Katedra sociologie

Závěrečná esej na téma:

Jakým způsobem vnímají mladí lidé ve fázi vynořující se dospělosti otázku manželství.

Předmět: Gender v terénu: metody kvalitativního výzkumu

Obsah

TEORETICKÁ ČÁST.....	3
METODOLOGICKÁ ČÁST	4
Výzkumné okruhy otázek	6
ANALÝZA.....	7
ZÁVĚR	8
PŘÍLOHA.....	9
Sociodemografické údaje	9
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	9

TEORETICKÁ ČÁST

Představy o manželství a rodině prošly v posledních desetiletích velkou proměnou. Zvýšil se průměrný věk při vstupu do manželství, klesl počet dětí v rodinách a kromě jiného se změnila i tolerance k alternativním rodinným uspořádáním. Jak uvádí Beck (2004), tradiční očekávání spojené se zakládáním rodiny či podobou partnerských svazků rozvolnil tzv. kult individua. Pro členy dnešní společnosti platí, že reprodukční jednotkou sociální je jedinec sám o sobě. Rodina tak přestala hrát v životě společnosti natolik důležitou roli. (Beck 2004: 209-211)

Dnešní mladou generaci je možné charakterizovat mimo jiné i pozdějším vstupem do období dospělosti. Proces dosažení dospělosti můžeme vnímat jako „sérii dílčích přechodů, které zahrnují přijetí sociálních rolí, jejichž výkon je v dané společnosti spojován se statutem dospělého.“ (Chaloupková 2010: 57) Jak však autorka uvádí, v posledních desetiletích se jednotlivé dílčí kroky vzájemně oddalují a proces vstupu do dospělosti se tak prodlužuje.

Tento jev inspiroval v polovině devadesátých let amerického psychologa Jeffreyho Arnetta k vymezení nové vývojové fáze života. Období, které pojmenoval „emerging adulthood“ (**vynořující se dospělost**), lze vnímat jako období přechodu od pozdní adolescence k mladé dospělosti. Zasahuje člověka obvykle mezi 18 až 25 rokem života a je charakteristické prozkoumáváním identity, nestabilitou, zaměřováním se na sebe a především pocitem „mezi“. (Arnett 2004: 8) Jedná se o významný rozdíl oproti starším generacím, pro něž bylo zvykem v tomto věku už žít samostatně a zakládat vlastní rodiny. (Arnett 2004: 1)

Duffková předkládá názor, že v dnešní době je dospělost vnímána spíše negativně, neboť je spojována s hektickým tempem a workoholismem. (Duffková 2013: 18-20) Mladí lidé se tak snaží podle autorky uchovat status studenta co nejdéle. Představa důsledků při překročení hranice ze studentského světa do toho dospělého, se promítá i na vnímání rodinných povinností.

Autorka vnímá, že zatímco dříve bylo problémem předčasné uzavírání sňatků, které často končily rozvody, dnes strach z takového konce vytváří trend zcela opačný - soužití „bez oficialit“. Hranice mezi stářím a mládím se posouvá, a tak mezi partnery dochází k nejednotě názorů na to, v jakém věku ideálně zakládat rodinu.¹ To může být spojeno i s posunem vnímání vztahů obecně, kdy podle Haškové dnešní vztahy mimo funkci prokreativní plní také tu intimní, dále jsou spojené s emotivní komunikací a na důležitosti nabývá i sexuální

---

¹ Zatímco muži chtějí děti, dokud jim mohou předat vitalitu. Ženy zastávají názor „do čtyřiceti času dost“. (Duffková 2013: 18-23)

přitažlivost partnerů. (Hašková 2007: 87)

Tyto jevy můžeme pozorovat i v praxi. Podle Arnetta (Arnett 2004: 1) je možné sledovat v posledních desetiletích prudký růst průměrného věku při vstupu do manželství rodičovství. Jedním z důvodů je podle něj lepší možnost antikoncepce společně s rozvolněním standardů společnosti, co se týče požadavků na vstup do manželství. Druhým důvodem je také větší možnost vzdělání. Mladí lidé začínají často vážně přemýšlet o manželství až po úplném ukončení vzdělání - mnohdy až po sedmadvacátém roku života. (Arnett 2004: 4-6)

Ačkoliv Arnett hovoří výhradně o mladých Američanech, trend odkládání rodičovství můžeme zcela konkrétně reflektovat i na českých statistikách. Průměrný věk při vstupu do prvního sňatku se rok od roku posouvá. U žen je to aktuálně 29,6 let, muži vstupují do sňatku 32,3. Počty uzavřených sňatků se mezi roky 2011 a 2012 zůstaly téměř zachovány, avšak snížila se intenzita prvosňatečnosti svobodných na 53,2 % u mužů a 60,6 % u žen uzavírajících manželství před dovršením padesátého roku. (Štýglerová, Němečková 2013: 193) Sňatečnost mladších lidí tak stále klesá².

Pro rok 2012 byl věk prvorodiček v ČR 27,9 let. (Štýglerová, Němečková 2013: 191) Jedním z důvodů může být silné vědomí toho, že přechod k rodičovství je nevratný. Právě takto jej vnímá Možný, k přechodu zároveň dochází nejčastěji pod vlivem silného kulturního tlaku. (Možný 202: 151-152)

Častým důvodem pro odkládání sňatku či rodičovství mohou být také socioekonomické důvody jako např. bytová politika, socioekonomická situace mladých rodin, nestabilní pozice mladých lidí na trhu práce apod. (Hašková 2007: 23) V našich rozhovorech nás proto bude zajímat, zda se toto povědomí o nelehké situaci mladých lidí objevuje právě u studentů. Práce reflektuje, jak mladí lidé vnímají své šance ve světě „dospělých“, jaký postoj mají k této životní fázi, a jak toto vnímání ovlivňuje jejich názory na rodinu a partnerské uspořádání.

METODOLOGICKÁ ČÁST

V naší práci se pokusíme ověřit, jakým způsobem se výše zmíněné teorie promítají do každodenních životů mladých lidí. K tomuto účelu jsme si položily hlavní výzkumnou otázku: **Jak vnímají lidé prožívající období vynořující se dospělosti otázku manželství a rodiny?**

---

² „Podíl svobodných ve věku 25 let byl pro rok 2012 94,7 %.“ (Štýglerová, Němečková 2013: 194)

Pro upřesnění našeho zkoumání jsme dále vytyčily i dílčí výzkumné podotázky:

- ✓ Proč mladí lidé dnes odkládají „vstup do dospělosti“ a povinnosti s tím spojené?
- ✓ Jak mladí lidé vnímají své šance ve světě „dospělých“, jaký postoj mají k této životní fázi, a jak toto vnímání ovlivňuje jejich názory na rodinu a partnerské uspořádání.
- ✓ Existují data, které nasvědčují, že manželství pro mladé dnes není důležité. Jak je to v reálném životě?

K zodpovězení těchto otázek jsme se rozhodly využít kvalitativní výzkum. Jak uvádí Hendl (2005: 53), výhodou této metody je možnost získání hloubkového popisu případů. Mezi další přednosti patří podle Hendla rovněž zkoumání fenoménu v jeho přirozeném prostředí, a také možnost studia celých procesů, což umožňuje i hledání (a možná i nalezení) příčinných souvislostí. Jako největší nevýhodu kvalitativní metody vidíme nemožnost získané poznatky generalizovat. (Hendl 2005: 52)

Kvalitativní výzkum nabízí celou řadu metod, jež je možné použít. Vzhledem k našim otázkám jsme považovaly za nejvhodnější využít metodu polostrukturovaného výzkumného rozhovoru. Například Miovský (2006) označuje výzkumný rozhovor za nejsložitější, ale zároveň nejvýhodnější metodu pro získávání kvalitativních dat (Miovský 2006: 155). Podle Hendla jde o jakousi střední cestu mezi plně strukturovanými dotazníky a volnými rozhovory (Hendl 2008: 164).

Za nejdůležitější přednost polostrukturovaného rozhovoru považujeme jeho pružnost. Jak uvádí Hendl (2005: 164) tento typ rozhovoru nám umožňuje pokládat doplňující otázky a reagovat na odpovědi. (Hendl 2008: 164) Miovský však dodává, že i takový rozhovor by měl mít vždy jasně stanovenou osnovu a cíl. (Miovský 2006) Základem polostrukturovaného rozhovoru je určité „jádro interview“, které je pro tazatele závazné. Zaručuje mu tak, že žádné z předem daných témat neopomene. (Miovský 2006: 160)

V našem výzkumu spadají do tohoto „jádra“ dva okruhy otázek³. První z nich se zabývají zařazením jedince do vývojové etapy vynořující se dospělosti. Druhý okruh zkoumá názory na manželství a rodinný život.

---

³ Viz příloha práce

Výzkumné okruhy otázek

1. **Vnímání dospělosti jedince**
  - a. Jak bys pojmenoval/a období, ve kterém se nyní nacházíš. Jak jej hodnotíš?
  - b. Co podle Tebe musíš splnit, abys dosáhl/a dospělosti (aby ses cítil/a dospělý/á)?
  - c. Do jakého věku chceš studovat? Proč?
  - d. Ve kterých aspektech se už cítíš dospěle, a ve kterých nikoliv?
  - e. Jak vnímáte období dospělosti? Těšíte se na něj? Proč ano, proč ne?

2. **Postoje k rodinnému životu**
  - a. Co pro Tebe znamená manželství? Jaký je tvůj názor na svatbu a manželství?
  - b. Je podle Tebe v dnešní době manželství důležité? Proč si to myslíte?
  - c. Kdy je nejvhodnější doba pro vstup do manželství? Proč?
  - d. Znamená pro Tebe vstup do manželství a založení rodiny totéž? / V jaké vztahu je pro vás manželství-rodina?
  - e. Mnoho mladých lidí dnes odkládá vstup do manželství. Co si o tom myslíš?
Proč se to děje?
  - f. Kdy bys chtěl/a založit rodinu?
    - i. Chtěli byste mít děti?
    - ii. Pokud ano, ideálně kolik
    - iii. Co by tento ideální počet mohlo ohrozit? Dokážete si představit, na základě jakých okolností byste tento počet změnil/a?

Výzkumný vzorek našeho výzkumu čítal šest respondentů (tři muži a tři ženy). Stanovené věkové rozmezí bylo od osmnácti do třiaadvaceti let. Věkový rozptyl našich respondentů se pohyboval v rozmezí 19-23 let. Pro lepší možnost srovnání jsme se zaměřily pouze na mladé lidi, kteří studují vysokou školu. Uvědomujeme si, že výsledek výzkumu by se mohl lišit, kdybychom zvolili respondenty s jiným vzděláním.

ANALÝZA

V části věnované definici prožívaného období, se většina respondentů shodovala v převážně kladném přístupu k prožívanému období. Například respondentka Kristýna vnímala období „**relativně pozitivně**“, respondent David „**spíše kladně**“. Výjimku tvořil respondent Honza, který jej vnímal jako „**náročné**“. Svět dospělých popsal jako „**nebezpečný**“, ale zároveň skýtající možnosti plné realizace jeho potenciálu.

Tématy, která komunikační partneři a partnerky nejčastěji zmiňovali při popisu prožívání období, byly **pocity meziobdobí, problematika osamostatnění, zodpovědnosti, přípravy na dospělost**. Vnitřně i ze strany okolí cítili, že je třeba, aby aktivně přemýšleli o dospělosti a připravovali se na ni.

Žádný z dotázaných nepopsal stav, ve kterém se nachází jako dospělost. Spíše jej hodnotili slovy jako „**přechod z dětství do dospělosti**“ (Honza) či „**hledání sebe sama**“ (Kristýna) či „**práh dospělosti**“ (Katka). Honza zároveň poukázal na to, že stav dospělosti je spojen také s jeho vnitřním rozhodnutím. Zároveň respondenti zdůrazňovali potřebu k naplnění finančního zázemí a nezávislosti: „**Nedospěle si připadám zatím hlavně kvůli částečné finanční nesamostatnosti**“ (David).

Podle Arnetta jsou hlavní rysy období vynořující se dospělosti prozkoumávání vlastní identity, nestabilita, zaměřenost na sebe sama, nevnímání sebe jako dítěte ani jako dospělého a životní možnosti. (Macková 2011: 22) S tímto tedy můžeme popis respondentů a respondentek ztotožnit.

Otázku manželství respondenti často spojovali s tématem dospělosti. Všichni respondenti vnímali, že společnost již nevyžaduje legalizovat soužití páru a narození dětí sňatkem. „**Prostě nás nikdo do svatby netlačí a pro nás už není důležitá a tak na ní nespěcháme**“ (Ondřej). Zároveň se ale objevil i názor, že svatba patří k rodinnému životu. „**Beru ho (manželství) jako takový první krok k založení rodiny, i když to tak nemusí být pokaždé**“ (Katka). Tento názor byl ale v menšině a vždy připouštěl i různá pojetí rodiny. „**Můžeš si klidně někoho vzít, aniž bys založila rodinu**“ (Kristýna).

Představy respondentů a respondentek, kteří uvedli konkrétní věk vhodný pro vstup do manželství, odpovídaly skutečnému věku novomanželů tak, jak jej zaznamenal Český statistický úřad. Výjimku tvořil Honza, který je již ženatý.

U dotazovaných, kteří si přejí vstoupit do manželství, ale zatím tak neučinili, byla nejčastějším důvodem odkladu studium a kariéra. „**Nejprve chci dostudovat a získat nějaké pracovní zázemí.**“ (Petra) V tomto bodě se respondenti/ky shodli, že vysokoškolské studium oddaluje v jejich životě nástup dospělosti a touhu po manželství. Nemůžeme tedy tvrdit, že by studiem cíleně oddalovali manželství.

Jako jeden z možných důvodů odkladu manželství (z jejich pohledu znaku dospělosti) uvedli respondenty a respondenti **možnost ponechání si otevřených vrátek**, kterou vnímali jako jistou formu jistoty (u Kristýny) a zbabělosti (u Honzy).

Respondenti/ky hovořili o rodině nejčastěji jako o rodičovském páru a jejich dětech (na přítomnost dětí ale nekladli důraz). Katka navíc zdůraznila i provázanost manželství a rodičovství. („**manželka je pro mě zároveň matkou a manžel zároveň otcem**“). Ideální počet dětí byl u všech respondentů v rozmezí dvou až tří. Jejich počet by však přizpůsobili zdravotnímu stavu a finanční situaci.

Přechod do dospělosti tvořilo z pohledu respondentů více konkrétních životních kroků a zároveň proces celkové změny vnímání sebe sama, okolí a také změny chování. Z rozhovorů bylo patrné, že manželství má pro respondenty/ky v období vynořující se dospělosti stále velký význam.

ZÁVĚR

Výzkumnou otázku se nám v tomto výzkumu podařilo zodpovědět relativně dobře. Odpovědi komunikačních partnerů a partnerek korespondovaly s našimi očekáváními. Ve výpovědích respondentů se neprojeví tendence chování spojované s mladou generací (například udržení si statusu studenta kvůli odkládání dospělosti a strachu z povinností s tímto obdobím spojeným) tak, jak je popisuje Duffková⁴. Naopak se projevil zodpovědný přístup k manželství.

Ve výpovědích komunikačních partnerů/rek lze analyzovat, že nejisté šance na uplatnění spojené s fází dospělosti, kterou prožívají, do určité míry ovlivňují jejich postoj k rodině. Konkrétně se to projevuje ve vnímání závazku k zabezpečení dětí. Názor na rodinu bez ohledu na její podobu, formální uznání sňatkem či počet dětí zůstává oproti předchozím generacím nedotčen.

---

⁴ Viz teoretická část

Náš výzkum obsahoval výpovědi šesti vybraných lidí. Uvědomujeme si tedy jeho možná omezení, která spočívají především v nesnadném zobecnění výsledků na celou populaci. Tato nevýhoda je však spojena už s volbou metody kvalitativního výzkumu, který má oproti kvantitativnímu sběru dat menší možnost generalizace. Naším cílem však bylo získat značné množství informací a situaci detailně popsat. Proto bylo v našem případě využití kvalitativního výzkumu i přes své limity vhodnější.

PŘÍLOHA

Sociodemografické údaje

Honza: 23, muž, bydlí s manželkou, studuje, nepracuje

Kristýna: 19, žena, bydlí s rodiči, studuje, nepracuje

Petra: 22, žena, bydlí s rodiči, studuje, přivydělává si

Ondřej: 24, muž, bydlí s kamarády, studuje, pracuje

David: 22, muž, bydlí s rodiči, studuje, pracuje

Katka: 21, žena, bydlí v podnájmu, víkendy u rodičů, studuje

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

Arnett, Jeffrey Jensen. 2004. *Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties*. Oxford: Oxford University Press, viii.

Beck, Ulrich. 2004. *Riziková společnost*. Praha: SLON.

Chaloupková, Jana. 2010. Vstup do dospělosti – co znamená být dospělý podle Evropského sociálního výzkumu 2006. *Socioweb.cz* [online]. 2010, č. 1 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=366&lst=113>.

Duffková, Jana, Daniela Kramulová. 2013. Nastává doba lenivá? *Psychologie dnes*. (19/11) : 18-23.

Dudová, Radka (ed.), Šárka Hastrmanová, Hana Hašková, Hana Maříková, Hana Víznerová, Marta Vohlídalová. 2007. *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Hendl, Jan. 2005, 2008. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.

Macková, Alena. 2011. *Prodlužující se soužití s rodiči jako odkládání dospělosti*. Sociální studia. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, roč. 8, č. 4, 13-28. ISSN 1214-813X.

Miovský, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada.

Možný, Ivo. 2002. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Štyglerová, Terezie, Michaela Němečková. 2012. Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2012. *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje*. (55/3): 189-208. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013ediciplan.nsf/t/E90027404F/\\$File/180313q3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013ediciplan.nsf/t/E90027404F/$File/180313q3.pdf).

Hodnocení: Oceňuji poctivost, se kterou jste přistoupily ke zpracování úkolu. Velmi dobře propracovaná je úvodní část, vaše část týkající se sběru dat už je méně přesvědčivá, je relativně krátká, neobsahuje žádné ukázky z dat nebo konkrétních výpovědí či terénních poznámek. Není příliš zřejmé, na základě čeho formulujete vaše závěry. Nenabízíte příliš porozumění (ve smyslu uchopení komplexních a nejednoznačných životních trajektorií), ale spíš konstatujete, zda pohled vašich respondentů odpovídá, či ne tomu, co je psáno v literatuře.